

О.А. Зінченко, Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький національний університет

С.М. Короленко, Кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький національний університет

Р.В. Короленко, Кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, Криворізький національний університет

ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО – ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬО ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Метою роботи є удосконалення теоретико – методичних підходів щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю в частині їх фінансового, економічного та організаційного інструментарію. Предметом дослідження є методика формування механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. В роботі використано такі методи наукових досліджень, як системний, дедукції, графічний, синтетичного аналізу тощо.

В роботі на основі проведеного аналізу наукових досліджень щодо визначення понять «економічний механізм», «фінансовий механізм» визначено поняття економіко-фінансового механізму підприємства. Окреслено взаємозв'язок та взаємозалежність економічної, фінансової та організаційної діяльності підприємства. Запропонована методика класифікації характерних особливостей економіко-фінансового становища діяльності підприємства Розроблено алгоритм політики управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Удосконалено методичні підходи щодо розробки організаційного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Розробка організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю дозволить вирішити наступні важливі завдання: виявити та усунути проблеми в даному процесі, підвищити внутрішню конкурентоспроможність підприємства, забезпечити підвищення доходів підприємства. Результати роботи можуть бути використані в сфері управління підприємствами.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, організаційно-економічний механізм, економіко-фінансовий механізм, управління, економічний механізм, фінансовий механізм.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна економічна ситуація в Україні потребує нових підходів щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю сприятиме виходу підприємств із їх кризового становища, підвищення їх конкурентоспроможності, отримання позитивних фінансових результатів, тому питання удосконалення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства є вельми актуальним.

В умовах суттєвих змін економічного простору пріоритетний характер набуває проблема управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Вирішення даної проблеми вимагає вдосконалення механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, що в цілому дозволяє забезпечити ефективність його управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретико-методологічні та методико-практичні питання щодо визначення сутності, класифікації та ролі понять «економічний механізм», «фінансовий механізм» вивчаються в роботах таких авторів як В.П. Москаленко і О.В. Шипрунова, Є.В. Хлобистова, Анрі Кульман, Ян Феріанц, В.М. Опаріна, О.М. Ковалюк, А.М. Поддєрьогіна, Г.Г. Кірейцева, В.Д. Базилевича і Л.О. Баластрика [1-12] та ін. Більш детально підходи даних науковців будуть розглянуті нижче. Однак, з нашої точки зору є нагальною необхідність перенесення акцентів у даному питанні саме на підпорядкованість економічних, фінансових процесів і розробки відповідних механізмів в контексті зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є удосконалення

теоретико – методичних підходів щодо управління зовнішньоекономічною діяльністю в частині їх фінансового, економічного та організаційного інструментарію.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства є складною системою і повинно бути гнучким та адаптованим до зміни об'єктивних умов.

Управління зовнішньоекономічною діяльністю можна визначити як діяльність, що характеризується системністю і плановістю та направлена на оцінку, впровадження й ефективне використання економіко-фінансового потенціалу підприємства з метою забезпечення його тактичної та стратегічної конкурентоспроможності.

Для вирішення цієї головної проблеми необхідно вдосконалення механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, з метою забезпечення ефективного управління ним в цілому.

На нашу думку в зовнішньоекономічних відносинах важливого значення набувають економічні, фінансові та організаційні складові механізму управління, які регулюють систему відповідних відносин, що дасть можливість забезпечити інтереси підприємства у зовнішньоекономічних стосунках.

Огляд літературних джерел щодо визначення принципів, заходів, етапів, методів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства показав, що не існує єдиного підходу, а також не визначено який із існуючих механізмів більш ефективно сприятиме управлінню зовнішньоекономічною діяльністю у рамках стратегії і тактики управління підприємством.

З метою визначення механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства у рамках стратегії й тактики його управління, пропонуємо розглянути зміст і сутність таких понять як «механізм», «економічний механізм», «фінансовий механізм».

Як відомо, зміст економічної категорії «механізм» у перекладі з грецької «*mechanē*» означає «зброя», «машина»; у першому визначенні – це послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; у другому – система, пристрій, який визначає

порядок якого-небудь виду діяльності. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» поняття «механізм» визначається як внутрішня будова, система, сукупність станів і процесів, з яких складається звичайне явище [1].

Класична економічна теорія визначає «механізм» як систему прямих і опосередкованих взаємозв'язків між економічними явищами і процесами, насамперед між їх протилежними сторонами, а також і підсистемами й елементами економічних систем. Тобто механізм характеризується певною кінцевою множиною елементів та взаємозв'язків між ними, що відбувається за допомогою відповідних важелів системоутворюючих регуляторів [2].

За визначенням І. Моргачова, як економічне явище «механізм» застосовується у чотирьох значеннях: «як сукупність цілеспрямованих впливів; як взаємозв'язок і взаємодія сукупності факторів; як комплекс послідовних заходів; як сукупність закономірних зв'язків і відносин» [3].

Слід зазначити, що розглянуті тлумачення такої економічної категорії як «механізм» представляють собою цілісну систему що містить окремі елементи, такі як принципи, методи, інструменти, фактори та ін.

Найбільш розповсюдженим є визначення саме економічного механізму. Визначення його сутності, функцій та роль у процесі управління досліджено в роботах таких авторів як В.П. Москаленко і О.В. Шипрунова [4], Є.В. Хлобистов [5], Анрі Кульман [6], Ян Феріанц [7]. Вивченню сутності поняття «фінансовий механізм» присвячено роботи В.М. Опаріна [8], О.М. Ковалюк [9], А.М. Поддєрьогіна [10], Г.Г. Кірейцева [11], В.Д. Базилевича і Л.О. Баластрика [12] та ін.

Авторами у роботі [13] фінансовий механізм підприємства визначений як система управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів. Елементами фінансового механізму є: фінансові відносини, фінансові важелі, фінансові методи, правове забезпечення та інформаційно-методичне забезпечення фінансового управління. У роботі [14] фінансова діяльність виокремлюється у вид підприємницької діяльності поряд з виробничою, комерційною,

консалтингово-інформаційною та зовнішньоекономічною діяльністю.

З нашої точки зору, у сучасних ринкових умовах більш доцільно класифікувати дещо іншим чином, оскільки діючі нормативно-правові акти регламентують виокремлення трьох видів діяльності, а саме: операційна, фінансова та інвестиційна. А всі інші види діяльності (у т. ч. зовнішньоекономічна) є похідними від них, або підлеглими їм.

Загальним для підходів усіх економістів до даного предмету дослідження є визначення відповідного механізму як системи, що має цілепокладання у досягненні відповідних економічних або фінансових результатів. Значна кількість дослідників у якості інтегрального виконавчого важеля пропонує використовувати фінансово-економічний механізм [15,16]. Однак, виходячи з особливостей сучасного стану економічного та фінансового менеджменту, а також вимог нормативно-правової бази та ПСБО щодо підлеглості економічних і фінансових процесів, можна з впевненістю стверджувати, що фінансова діяльність є складовою економічної діяльності. Отже, фінансові, організаційні та інші процеси є складовими економічних процесів на підприємстві.

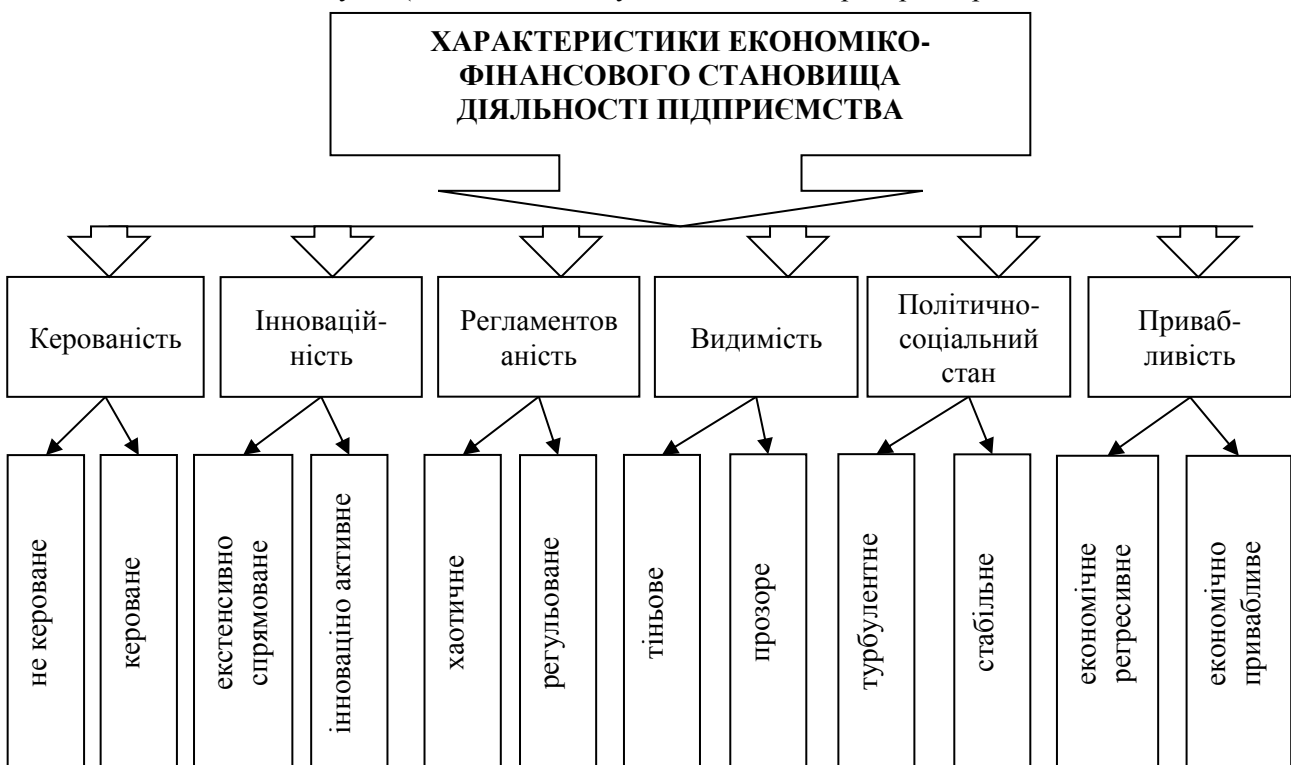
Таким чином, у якості складових економічного механізму (або механізму

управління економічними процесами на підприємстві) можна розглядати як фінансову, операційну, інвестиційну складові, так і організаційну.

Розглядаючи підходи вчених до визначення поняття «економічний механізм» та «фінансовий механізм» можемо стверджувати що економіко-фінансовий механізм являє собою систему економіко-фінансових відносин, процесів які включають форми, способи, економічні методи, інструменти впливу на економічні відносини в частині їх фінансової складової, що безпосередньо пов'язано із економіко-фінансовим становищем діяльності підприємства. Методичні підходи до класифікації видів характеристик економіко-фінансового становища діяльності підприємства наведено на рис. 1.

Зовнішньоекономічна діяльність – невід'ємна і важлива сфера фінансово-господарської діяльності кожного суб'єкта господарювання, яка може бути операційною, фінансовою чи інвестиційною.

Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-ХІІ, «зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність господарюючих суб'єктів України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємозв'язках між ними, що має місце як на території України, так і за її межами».

Рисунок 1 – Характеристика економіко-фінансового становища діяльності підприємства

Для вітчизняних підприємств на сьогодні набуває пріоритетного характеру саме проблема управління їх зовнішньоекономічною діяльністю.

Згідно даних джерела [17] за підсумками 7 місяців 2017 року в експорті українських товарів до країн Європейського Союзу зберігається позитивна динаміка. На сьогодні ЄС є найбільшим торговельним партнером України.

Частка ЄС у загальному обсязі експорту українських товарів становила 40,0 % у січні-липні 2017 року (рис.2).

Виходячи з того, що питома вага експорту у ВВП України у 2017 році склала 50 % (табл.1), можна стверджувати, що цей показник є дуже вагомим для підприємств України [17].

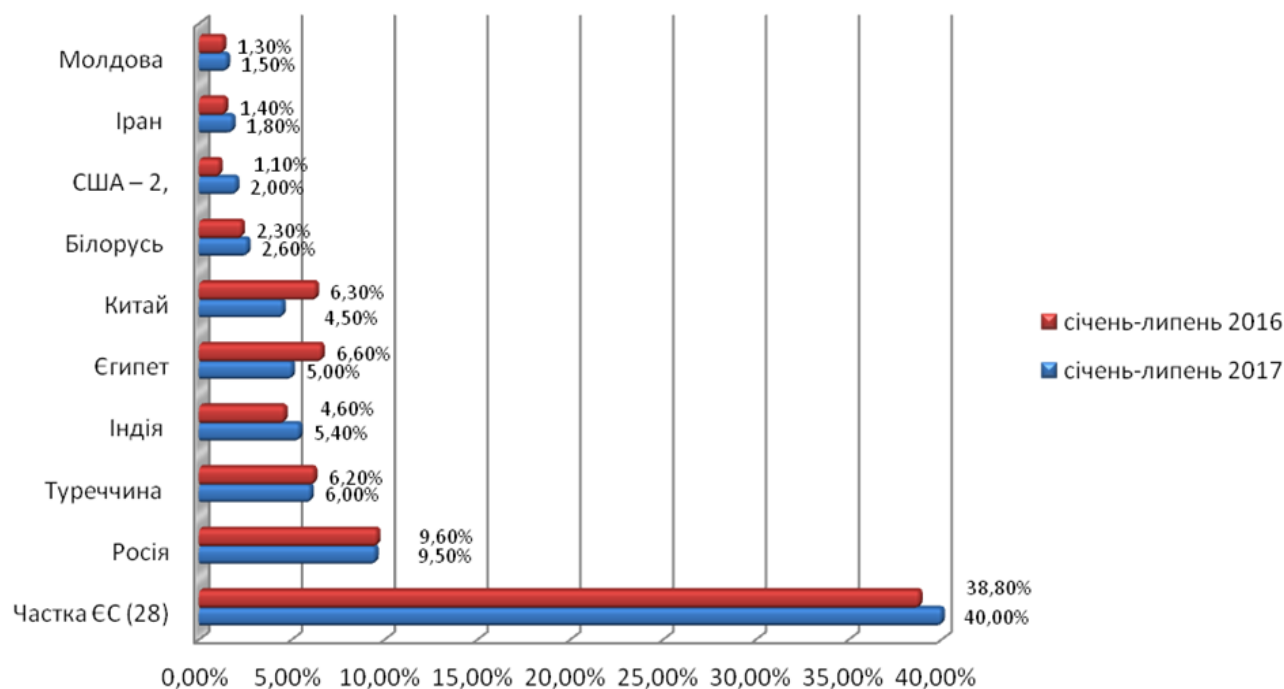

Рисунок 2 – ТОП – 10 найбільших торговельних партнерів України

Таблиця 1 – Динаміка зовнішньоекономічної діяльності підприємств України

Рік	ВВП, млн дол.	Експорт, млн дол.	Експорт/ВВП, %	Імпорт, млн дол.	Сальдо торговельного балансу, млн дол.
2010	136,4	51,4	38	60,7	-9,3
2011	163,2	68,3	42	82,6	-14,2
2012	175,8	68,8	39	84,6	-15,8
2013	183,3	63,3	35	76,9	-13,6
2014	131,8	53,9	41	54,4	-0,5
2015	90,6	38,1	42	37,5	0,6
2016	92,2	36,4	39	39,2	-2,8
2017	95	47,2	50	49,9	-2,7

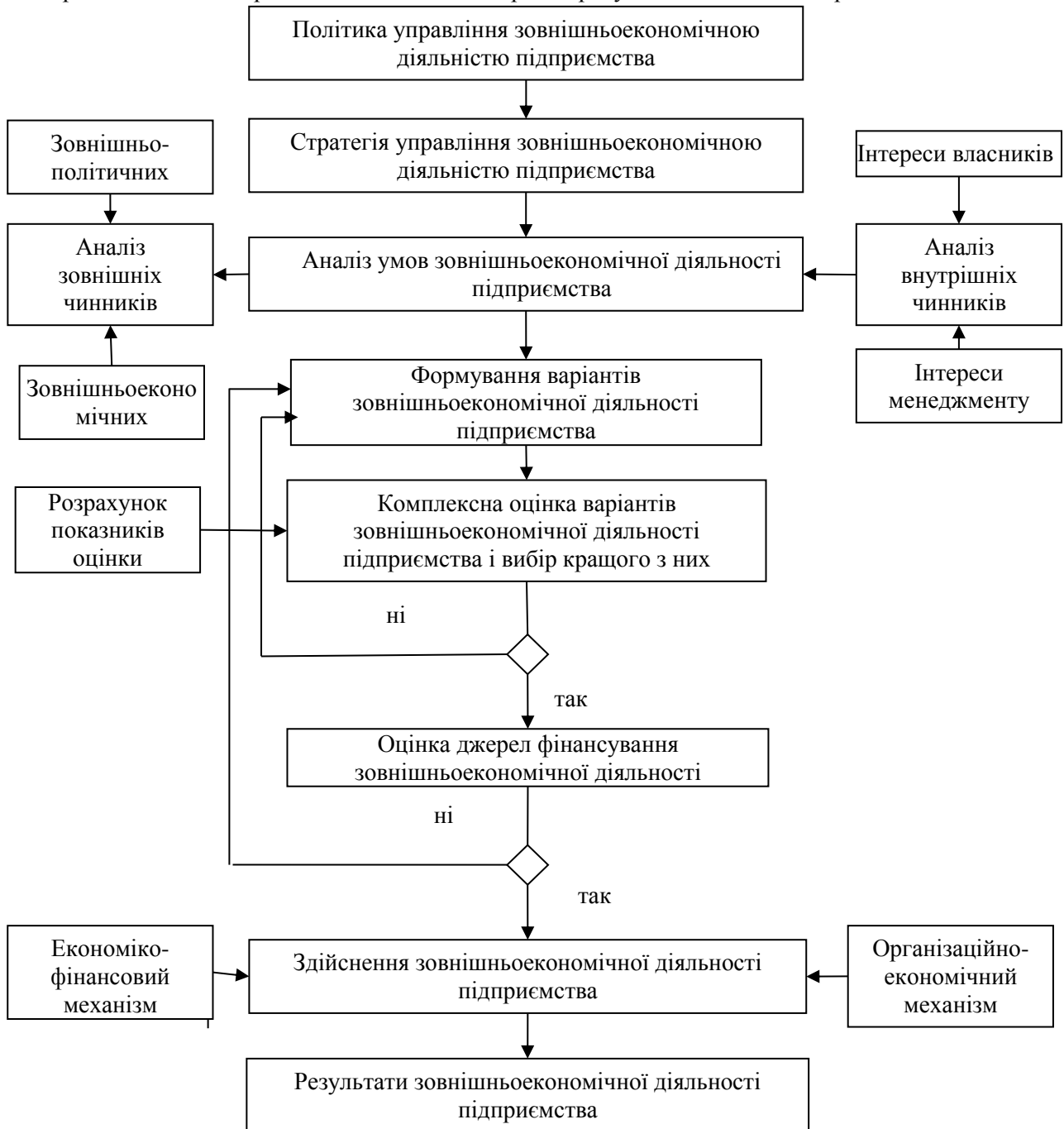
Нами запропоновано організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства у функціональному вигляді (рис.3).

Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства – це ефективне управління його складовими. Такий механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю

підприємства можна окреслити як систему етапів і принципів управління такою діяльністю.

Найважливішими етапами при управлінні зовнішньоекономічною діяльністю підприємства з точки зору класичних підходів до процесу управління повинні стати розробка обґрунтованої політики та стратегії, формулювання оперативних та тактичних проміжних цілей, розробка заходів щодо впровадження конкретних

пошагових управлінських дій, формування найоптимальнішого, оцінка, аналіз, контроль та альтернативних варіантів та вибір коригування відповідних процесів.

Рисунок 3 – Організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства у функціональному вигляді

Від головної мети і завдання діяльності підприємства цілком залежать принципи управління зовнішньоекономічною діяльністю. Основними принципами управління зовнішньоекономічною діяльністю є: економічна ефективність, конкурентоспроможність, системність і адаптованість, соціальність і екологічність, узгодженість, пропорційність.

У рамках стратегії і тактики управління підприємством здійснюється функціонування

організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Важливими елементами вищевказаного механізму є предмет та об'єкти управління, принципи і методи управління, заходи та етапи здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Для прийняття відповідних управлінських рішень в межах організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю

нами запропоновано застосовувати систему показників оцінки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, розробка організаційно-економічного механізму управління

зовнішньоекономічною діяльністю дозволить вирішити наступні важливі завдання: виявити та усунути проблеми в даному процесі, підвищити внутрішню конкурентоспроможність підприємства, забезпечити підвищення доходів підприємства.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / за ред. В. Т. Бусела. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Данилишин Б. М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія. Донецьк: Юго-Восток, ЛТД, 2008. 256 с.
3. Моргачов І. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю проектних організацій. *Схід*, 2006. № 5. С. 88–92.
4. Москаленко В. П., Шипрунова О. В. Фінансово-економічний механізм промислового підприємства. Суми : Довкілля, 2003. 176 с.
5. Хлобистов Є. В. Фінансові механізми екологічної політики. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журн. / голов. ред. О. П. Степанов*. К.: НАНУ, 2004. С. 744–752.
6. Кульман Анри. Экономические механизмы. М.: Прогресс-Универс, 1993. 192 с.
7. Ферианц Ян. Хозяйственный механизм и экономия времени. М.: Экономика, 1987. 191 с.
8. Опарін В. М. Фінанси : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і переробл. К.: КНЕУ, 2002. 240 с.
9. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму. *Фінанси України*. 2003. № 4. С. 51-59.
10. Фінанси підприємств : підруч. / А. М. Поддєрьогін та ін. К.: КНЕУ, 2013. 519 с.
11. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент. К.: ЦУЛ, 2002. 496 с.
12. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси : навч. посіб. К.: Атіка, 2004. 368 с.
13. Буряковский В. В., Кармазин В. Я., Каламбет С. В. Финансы предприятий: учебное пособие. Днепропетровск, 1998. 614 с.
14. Захарчин Г. М. Основи підприємництва: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 437 с.
15. Єпіфанов А. О. Обґрунтування фінансового механізму підприємства. *Фінанси України*. 2004. № 1. С. 3–13.
16. Москаленко В. П. Розвиток фінансово-економічного механізму на підприємстві. Суми : Мрія-1 ЛТД, УАБС, 2003. 106 с.
17. Держстат України, розрахунки Мінекономрозвитку. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=354d699d-4648-4112-a81a-919a80555fb7&tag=TendentsiiRozvitkuZovnishnoiTorgivliUkraini>

References

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy, Uklad. i holov. red. V. T. Busel, K.; Irpin: VTF "Perun", 2009.
2. Danylyshyn, B. M. (2008). *Ekolohichna skladova polityky staloho rozvytku* [The environmental component of sustainable development]. Donetsk: Yuhovostok, LTD, [in Ukrainian]
3. Morhachov, I. (2006). *Orhanizatsijno-ekonomichnyj mekhanizm upravlinnia efektyvnoiu diial'nistiu proektnykh orhanizatsij*. Skhid, [in Ukrainian]
4. Moskalenko, V.P. and Shipunova, O.V. (2003). *Finansovo-jekonomicheskij mehanizm promyshlennogo predprijatija: nauchnometodicheskoe izdanie* [The financial and economic mechanism of an industrial enterprise: a scientific and methodical publication]. Sums: Dovkillja, [in Ukrainian]
5. Khlobystov, Ye. V. (2004), "Finansovi mekhanizmy ekolohichnoi polityky" *Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo)*, K.: NANU, pp. 744–752.

6. Kul'man, Anri (1993). *Jekonomicheskie mehanizmy* [Economic mechanisms]. Moskva: Progress Univers, [in Russian]
7. Feryants Yan, (1987). Khoziajstvennyj mekhanyzm y ekonomyia vremeny. M.: Ekonomyka, [in Russian]
8. Oparin, V.M. (2001). *Finansy (Zahalna teoriia)* [Finance (General Theory)]. (2nd ed., rev.). Kyiv: KNEU, [in Ukrainian]
9. Kovaliuk, O. M. (2003), Metodolohichni osnovy finansovoho mekhanizmu "The methodological bases of the financial mechanism". *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, no. 4, pp. 51-59. [in Ukrainian]
10. Poddierohin, A.M., Bilyk, M.D., Buriak, L.D., Danilova, L.I. and Krempova, N.L. (2013), *Finansy pidpriemstv* [Finance of enterprises], KNEU, Kyiv, Ukraine, [in Ukrainian]
11. Kireytsev, G.G. (2002). *Finansoviy menedzhment* [In financial management]. Kyiv: ZhITI, [in Ukrainian]
12. Bazylevych, V.D. and Balastryk, L. O. (2004). *Derzhavni finansy* [Public finance]. Kyiv: Attika, [in Ukrainian]
13. Buriakovskiy, V. V. Karmazyn, V. Ya. and Kalambet, S .V. (1998). Fynansy predpriatyj: uchebnoe posoby. Dnepropetrovsk, [in Ukrainian]
14. Zakharchyn, H.M. (2008). *Osnovy pidpriemnytstva* [Fundamentals of entrepreneurship]. Kuiv: Znannia, [in Ukrainian]
15. Epiphanov, A.O. Moskalenko, V.P. and Shypunova, O.V. (2004), Justification of the financial mechanism of the enterprise. *Finance of Ukraine*, no 1, pp 3-13, [in Ukrainian]
16. Moskalenko, V. P., and Shypunova, O. V. (2003). *Rozvytok finansovoekonomichnoho mekhanizmu na pidpriemstvi* [The development of the financial and economic mechanism in the enterprise]. Sumy: Mriia-1 LTD; UABS, [in Ukrainian]
17. Derzhstat Ukrainy, rozrakhunky Minekonomrozvytku. URL:<http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=354d699d-4648-4112-a81a-919a80555fb7&tag=TendentsiiRozvitku> ZovnishnoiTorgivliUkraini

O. Zinchenko, Doctor of Economics, professor, Professor of Department of Finance undertakings and innovation, Kryvyi Rih National University

S. Korolenko, PhD in Economics, associate professor of Department of Finance undertakings and innovation, Kryvyi Rih National University

R. Korolenko, PhD in Economics, senior lecturer of Department of Finance undertakings and innovation, Kryvyi Rih National University

Economic-financial and organizational and economic mechanism of management of foreign economic activity of enterprises

The aim of the work is to improve theoretical and methodical approaches to the management of foreign economic activity in terms of their financial, economic and organizational tools.

The subject of the research is the methodology of forming the mechanism of management of foreign economic activity of enterprises.

The following methods of scientific research, such as system, deduction, graphic, synthetic analysis, etc. are used in the work.

In the work on the basis of the analysis of scientific research on the definition of the concepts of "economic mechanism", "financial mechanism" defined the concept of economic and financial mechanism of the enterprise. The interrelation and interdependence of economic, financial and organizational activity of the enterprise are outlined. The proposed methodology for the classification of characteristic features of the economic and financial situation of the enterprise is developed. The algorithm of the policy of management of foreign economic activity of the enterprise is developed. The methodical approaches to the development of the organizational mechanism of the foreign economic activity of the enterprise have been improved.

Proceeding from the peculiarities of the current state of economic and financial management, as well as the requirements of the regulatory framework for the subordination of economic and financial processes, it has been proved that financial activity is a component of economic activity. Financial, organizational and other processes are components of economic processes in the enterprise. As components of the economic mechanism (or the mechanism for managing economic processes in the enterprise) can be considered as

---

financial, operational, investment components, and organizational component. The development of the organizational and economic mechanism of management of foreign economic activity will solve the following important tasks: to identify and eliminate problems in this process, to increase the internal competitiveness of the enterprise, to ensure higher incomes of the enterprise. The results of the work can be used in the field of enterprise management.

Key words: foreign economic activity, organizational and economic mechanism, economic-financial mechanism, management, economic mechanism, financial mechanism.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2018 р.